

Docentenhandleiding Themapakket 'taboegevoelige onderwerpen in de verloskundige zorg'

Belang van het bespreekbaar maken van taboegevoelige onderwerpen in de zorg

Deze docentenhandleiding is gemaakt om jou te ondersteunen. Maar alleen een handleiding is niet genoeg. Inclusieve zorg gaat namelijk over blijven leren. Dit gaat met vallen en opstaan. De handleiding is dus geen afvinklijst. Gebruik hem vooral voor praktische tips en achtergrondinformatie.

In Nederland mag je zijn wie je bent, zo mag je zelf bepalen van wie je houdt, met wie je trouwt en met wie je omgaat. Alleen niet overal worden dezelfde normen en waarden nageleefd. Binnen sommige gemeenschappen liggen thema's als relaties, seksualiteit en zelfbeschikking gevoeliger dan bij andere. Het ontkennen van het recht op "zelfbeschikking" kan verstrekende gevolgen hebben. Denk aan huwelijksdwang en eengerelateerd geweld, maar ook bijvoorbeeld aan het inperken van bewegingsvrijheid, ontplooiingsmogelijkheden of persoonlijke vrijheden.

Als verloskundige speel je een belangrijke rol in het voeren van het gesprek over thema's als seksualiteit, relaties, ouderschap en opvoeding. In een gesprek met een aankomende ouder kun je hen van waardevolle kennis voorzien. Onderwerpen zoals ernstig geweld of extreme sociale controle zijn vaak beladen en worden zelden spontaan ter sprake gebracht. Deze zogenoemde taboegevoelige thema's zijn omgeven door sociale normen die impliceren dat er niet over gesproken mag worden. Toch blijkt uit ervaring en onderzoek dat het juist waardevol is om deze onderwerpen wél bespreekbaar te maken, mits op een respectvolle en deskundige manier. Met de juiste kennis, houding en communicatieve vaardigheden kun je een veilige omgeving creëren waarin cliënten zich gehoord en gesteund voelen. Dit draagt bij aan het bieden van integrale en passende zorg. Bovendien waarderen cliënten het wanneer zorgverleners proactief en sensitief omgaan met moeilijke onderwerpen.

Met taboegevoelige onderwerpen bedoelen we bijvoorbeeld meisjesbesnijdenis, huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, achterlating en huwelijkse gevangenschap. Deze worden vaak omschreven als schadelijke praktijken, maar deze term wordt door veel mensen gezien als stigmatiserend. Daarom kiezen we er in de praktijk regelmatig voor om te spreken over 'taboegevoelige onderwerpen', of – waar mogelijk – de thema's afzonderlijk te benoemen. Tot slot gebruiken we liever de term meisjesbesnijdenis in plaats van vrouwelijke genitale verminking (VGV). Hoewel beide termen hetzelfde betekenen, weten we uit ervaring dat meisjesbesnijdenis beter ligt in gesprekken met cliënten dan vrouwelijke genitale verminking (VGV).

Inhoud van het themapakket

Dit themapakket is bedoeld voor eerstelijns zorgopleidingen die aandacht willen besteden aan het bespreekbaar maken van taboegevoelige onderwerpen. Dit themapakket is ontwikkeld door Pharos en Rutgers via co-creatieve panelbijeenkomsten in samenwerking met de Academie Verloskunde Maastricht (AV-M). Op elke themakaart staat vermeld bij welke competenties en rollen uit het beroepsprofiel verloskundige de leerdoelen aansluiten. Het is dus toegespitst op eerstelijns verloskundige zorg, maar kan ook gebruikt worden voor andere eerstelijns zorgopleidingen. Je kunt dezelfde werkvormen aanhouden. Waar nodig maak je ze geschikt door de casuïstiek aan te passen aan het juiste werkveld. Het pakket bestaat uit vier themakaarten en deze docentenhandleiding. Elke themakaart belicht een ander onderwerp, die zijn als volgt:

Themakaart 1: Professionele houding bij taboegevoelige onderwerpen

Themakaart 2: Basiskennis van taboegevoelige onderwerpen

Themakaart 3: Signaleren en bespreken van taboegevoelige onderwerpen

Themakaart 4: Begeleiden bij taboegevoelige onderwerpen

De themakaarten bevatten leerdoelen, bronnen en werkvormen. Docenten en studenten kunnen deze themakaarten gebruiken voor het vormgeven van de les. De vier themakaarten zijn te gebruiken op verschillende momenten in de opleiding. Zo is themakaart 1 geschikt om studenten te helpen bij de vorming van hun professionele houding en werkt goed in jaar 1 en/of 2. Bij deze themakaart is ook aandacht voor cultuursensitief werken. Vervolgens is themakaart 2 zeer geschikt om eerstejaars- en tweedejaarsstudenten kennis te maken met taboegevoelige onderwerpen. Themakaart 3 en 4 zijn verdiepend en gaat in op de praktijk. Deze zijn passend in jaar 3 en 4 als de student ook praktijkervaring heeft opgedaan tijdens stages. De themakaarten hebben een opbouw in kennis, houding en vaardigheden maar zijn zo ontwikkeld dat ze ook los en door elkaar zijn te gebruiken. Je kan dit afstemmen op het niveau van de studentengroep.

Uitleg iconen

Elke werkvorm is aangeduid met verschillende iconen. Je kan in één oogopslag zien wat voor soort werkvorm het is. Hieronder staan de iconen beschreven.

Klassikaal

Deze werkvorm bevat elementen die klassikaal moeten worden uitgevoerd. Dit kan een opdracht zijn of een terugkoppeling.

Groepjes

Deze werkvorm wordt in groepjes uitgevoerd. Vaak staat het aantal erbij, maar dit kan je ook zelf invullen op basis van de hoeveelheid studenten.

Tweetallen

Deze werkvorm wordt in duo's uitgevoerd. Laat studenten hun eigen partner kiezen of maak de duo's zelf. Een werkvorm in tweetallen is vaak een veiligere stap om vervolgens klassikaal de opdracht te bespreken.

Individueel

werkvormen met dit icoon worden individueel uitgevoerd.

Quiz/spel-element Bij deze werkvormen zit er een quiz/spelelement in. Leuk voor de afwisseling.

Video

Dit icoon geeft aan dat er een video wordt gebruikt voor de werkvorm. Zorg dus dat je deze kunt afspelen in de les.

Onderzoeken

Deze werkvorm bevat elementen waarbij studenten iets moeten onderzoeken. Dit kan in duo's, groepjes of individueel. Vaak maken ze gebruik van websites of brochures om informatie te vinden.

Reflectie

De werkvormen met dit icoon geven aan dat de student reflecteert op diens rol als professional. Dit helpt om het belang van de kennis en vaardigheden te benadrukken. Vaak kun je dan ook verwijzen naar de kwalificatie-eisen zoals vermeld op de themakaart.

Casussen

Deze werkvorm maakt gebruik van casussen. Meestal zijn de casussen toegevoegd aan de werkvorm, soms moet je deze zelf nog zoeken of maken.

Lesduur

De themakaarten zijn zo opgesteld dat je er verschillende onderwijsactiviteiten mee kunt vullen. Hierin kun je het onderwijs passend maken binnen de duur van de betreffende onderwijsactiviteit. De werkvormen uit de themakaarten zijn te integreren in bestaand onderwijs. Bij elke werkvorm is een inschatting van tijdsduur vermeld. Je kunt er ook voor kiezen om sommige werkvormen uit te breiden, in te korten, over te slaan of extra werkvormen toe te voegen. Sommige (delen van) de werkvormen kunnen ook worden meegegeven aan de studenten als opdracht om thuis te doen. Jij hebt als docent hierin de creatieve vrijheid.

Benodigheden

Voor de meeste themakaarten heb je alleen een digibord nodig en de themakaart zelf. Soms heb je voor werkvormen prints, papier of stiften nodig. Kijk van tevoren wat jij nodig hebt om de themakaarten en werkvormen zo goed mogelijk uit te voeren.

Op de website van Rutgers vind je de volledige lijst met bronnen, begrippen en eventueel casussen. Deze kun je gebruiken voor het uitvoeren van de themakaarten en als achtergrondinformatie. We houden deze lijst zo goed mogelijk up-to-date.

Randvoorwaarden, tips en handvatten

Kennis en bewustwording vormen een belangrijke sleutel bij het bewaken van vrijheden die we in Nederland hebben. Het bespreekbaar maken van taboegevoelige onderwerpen in de (eerstelijns)zorg, en daarmee thema's als meisjesbesnijdenis, huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, achterlating en huwelijkse gevangenschap, is een belangrijke stap voor verloskundigen. Het biedt ruimte en veiligheid aan cliënten om erover te praten. Cultuursensitief werken en inclusieve zorg dragen bij aan persoonsgerichte zorg. Tegelijkertijd kunnen het voor docenten ook moeilijke en spannende onderwerpen zijn om in de klas te bespreken. Misschien is het de eerste keer dat je dit soort onderwerpen integreert in je lessen, of heb je ze al wel eerder aangekaart, maar heb je behoefte aan meer handvatten. Soms is het een moeilijk gesprek en juist daarmee zullen deze themakaarten helpen. Je krijgt randvoorwaarden, tips en handvatten om jezelf en leerlingen/studenten goed voor te bereiden.

Tip: zorg dat alle docenten die lesgeven over deze onderwerpen, toegang hebben tot deze themakaarten.

Omgaan met diversiteit

Hoewel de klas niet altijd een directe afspiegeling is van de maatschappij, is juist dát een belangrijke reden om aandacht te besteden aan diversiteit in opvattingen, normen, waarden, wensen en grenzen. Studenten brengen verschillende achtergronden en perspectieven mee, maar bepaalde stemmen of ervaringen kunnen ondervertegenwoordigd zijn. Dit maakt het des te belangrijker om bewust ruimte te creëren voor het bespreken van taboegevoelige onderwerpen. Soms staan opvattingen haaks op elkaar, of op de mening van jou als docent. Om deze verschillen op een veilige manier tot uiting te laten komen is het belangrijk goede afspraken met elkaar te maken aan het begin van de lessenreeks.

Veiligheid in de klas

Om taboegevoelige onderwerpen te bespreken in de klas, is een gevoel van veiligheid essentieel. Als docent is het belangrijk dat je hier sensitief voor bent, en dit kunt waarborgen. Juist bij gevoelige onderwerpen als meisjesbesnijdenis en eengerelateerd geweld. Besteed hier aan het begin van de les in ieder geval aandacht aan. Laat het daarna ook regelmatig terugkomen.

We hebben enkele tips opgeschreven:

- Vier de diversiteit aan meningen, normen en waarden en stimuleer dat we open blijven staan om te luisteren naar elkaar.
- Verwijs telkens terug naar de professionele houding die je aanneemt als begeleider. Als begeleider moet je je verschillende competenties eigen maken die te maken hebben met taboegevoelige onderwerpen, zoals vermeld in het competentieprofiel.
- Doe aan het begin van de les een rondvraag. Zo kun je als docent checken of er studenten zijn die al in aanraking zijn geweest met een van deze thema's. Wellicht wil de student hier iets over delen? Dit kan bijdragen aan het vergroten van vertrouwen en veiligheid in de klas.
- Je kunt eventueel aangeven dat je het zelf ook een moeilijk onderwerp vindt, maar wel belangrijk genoeg om je eigen ongemak aan te gaan.
- Voorkom stereotyperingen. Zo zorg je voor het voorkomen van discriminatie en vooroordelen. [Movisie](#) heeft hier enkele algemene tips voor geschreven en specifiek voor [het geven voorlichting over lhbti+ personen](#).
- PRILS: methodiek voor goede afspraken en een veilige sfeer. Wordt vooral gebruikt bij lessen over seksualiteit en seksuele vorming, maar kunnen ook worden toegepast bij taboegevoelige onderwerpen. Maak samen met de klas aan het begin van de les afspraken over veiligheid. Schrijf deze samen op, zodat je er tijdens de les naar kunt verwijzen. PRILS heette voorheen PICKASOLL. PRILS staat voor Privacy, Respect, Iedereen is anders, Lachen mag en Schaamte mag. Voor een volledige omschrijving [klik hier](#).

Persoonlijke ervaringen van studenten

Deze themakaarten gaan over taboegevoelige onderwerpen. Het kan zijn dat studenten persoonlijke ervaringen hebben rondom deze thema's. Houd hier rekening mee. Tijdens het bespreken van de themakaarten kan het voorkomen dat het vragen, ervaringen of emoties oproept bij studenten die te maken hebben (gehad) met deze thema's. De ontwikkeling van je professionele houding gaat vaak samen met je persoonlijke ontwikkeling. Zorg dat je ruimte inbouwt tijdens de les, of biedt studenten de mogelijkheid buiten de les om bij je binnen te lopen. Als studenten geconfronteerd worden met negatieve ervaringen, trauma's of andere problemen kun je ze altijd de optie geven om de les niet bij te wonen. Zorg dat je als opleiding hier nazorg voor kunt bieden (bijvoorbeeld via de decaan of vertrouwenspersoon), en een eventuele alternatieve werkopdracht.

Relatie tot de praktijk

Studenten worden opgeleid tot professional. Tijdens hun studie lopen ze vaak al stage, of hebben ze eerder al werkervaring opgedaan. Dit zijn nuttige ervaringen van studenten die je mee kunt nemen in het bespreken van de themakaarten. Laat studenten reflecteren op hun ervaringen in de praktijk, misschien brengen ze een interessante casus in. We weten ook dat professionals niet altijd de juiste kennis en vaardigheden hebben om taboegevoelige onderwerpen bespreekbaar te maken. Een student kan deze professionals dus ook tegenkomen tijdens diens stage. Een goede kans voor de student om het geven van voorlichting over taboegevoelige onderwerpen te oefenen en de kans voor de professional om de kennis bij te spijkeren. Geef studenten mee dat ze altijd bij jou als docent kunnen aankloppen als ze tegen problemen aanlopen in de praktijk.

Train de trainer

Twijfel je of jij en je collega's zelf aan de slag kunnen met dit themapakket? Of wil je meer verdieping voor jou en je collega's? Dan is de train de trainer een goed idee. Deze training is door ons ontwikkeld om docenten te trainen les te geven met dit themapakket. Je krijgt verdiepende kennis over cultuursensitief werken, gaat oefenen met de werkvormen en krijgt handvatten om taboegevoelige onderwerpen bespreekbaar te maken. De training bestaat uit twee blokken van elk twee uur. Wil je meer weten? Stuur dan een mail naar info@pharos.nl.

Colofon

Datum: april 2026

Opmaak:
Rijser | Studio Print Druk,
Renate van Rooijen

Heb je vragen over het themapakket?
Stuur dan een mail naar
communicatie@rutgers.nl of
info@pharos.nl.

copyright © Rutgers en Pharos 2026